

ALMQVISTIANA

MEDDELANDE FRÅN ALMQVISTSÄLLSKAPET # 33 2011

Vad tyckte kritikerna om Johan Svedjedals
Carl Jonas Love Almqvists författarliv? sid 4

Klaus Müller-Wille:
Sammanfattande recension av Johan Svedjedals biografi, del 1-3 sid 11

Lennart Hedwall: Är Almqvists musik ingenting värd? sid 17

Johan Svedjedal: Svar till Lennart Hedwall sid 20

Nya styrelseledamöter
Kerstin Brunnberg och Vanja Edwinson sid 21-23

STYRELSEN 2011

Mats Hellström, ordförande
Topsy Bondeson, skatt- och klubbmästare
Kerstin Brunnberg
Vanja Edwinston
Göran Gunér
Olof Holm, sekreterare
Kristina Lilliehöök
Roland Lysell
Ulla Nordin
Cecilia Sidenbladh, vice ordförande
Petra Söderlund
Jon Viklund
Jonas Almquist, adjungerad

MEDLEMSKAP

kan erhållas genom att sätta in 200 kronor på Almqvistsällskapets postgiro 38 06 49-4.

ALMQVISTIANA #33, 2011

Meddelande från Almqvistsällskapet, ISSN 1104-9014
Redaktör Cecilia Sidenbladh.

Detta och tidigare nummer kan beställas från sällskapets sekreterare
Olof Holm, Terapivägen 16 E, 1 tr, 141 56 Huddinge, som även lämnar upplysningar
om sällskapet, tfn 08-711 68 32.

E-post: almqvistsallskapet@hotmail.com
Hemsida: www.almqvistsallskapet.se

*Loves chiffonjé - den som stod i våningen vid Stora
Nygatan 21, den som han skrev sina manus vid, den
som de fatala PM:en hittades i vid polisens hus-
undersökning i juni 1851.*

*Genom en donation från Agneta Kellberg, barnbarns-
barnbarn till Loves helsyster Louise Kellberg,
har den nu kommit i Almqvistsällskapets ägo.
Vi förhandlar med Nordiska Muséet som är
intresserat av att chiffonjén deponeras där.*

FÖRORD

Detta nummer av Almqvistiana ägnas Johan Svedjedals stora biografi Carl Jonas Love Almqvists författarliv, vars tredje och sista del kom ut 2009. Det är med glädje och förväntan som vi sett fram mot en stor och heltäckande skildring av Almqvists rika författarskap. Biografen har fått ett överväldigande positivt mottagande hos en kritikerkår som imponerats av Svedjedals kunskapsbredd och förmåga att levandegöra Almqvist och hans författarskap på ett språk som fångslar en stor litteraturintresserad publik. Den tredje delen av biografen, Frihetens rena sak, nominerades till Augustpriset 2009, och 2010 fick Svedjedal det prestigefulla Övralidspriset ”för ett vetenskapligt och kritiskt författarskap av sällspord vingbredd, lättburen lärdom och litterär sensibilitet”.

Vi har i detta nummer sammanställt en resonerande översikt över mottagandet av Carl Jonas Love Almqvists författarliv. För att vara ett litteraturvetenskapligt arbete har biografen rönt sensationellt stor uppmärksamhet i pressen. Biografens tre delar har tillsammans fått drygt sextio recensioner, varav flera stora essäistiska.

Klaus Müller-Wille - professor i nordisk filologi vid Zürich universitet som har skrivit sin doktorsavhandling om Almqvist, förutom att han har publicerat en lång rad artiklar om Almqvists verk - har för detta nummer av Almqvistiana skrivit en recension av biografen. Den är den enda i sitt slag som omfattar alla de tre delarna.

Lennart Hedwall, tonsättare, dirigent, musikkforskare och Almqvistkännare är i färd med att ge ut en efterlängtat bok om Tonsättaren Almqvist. Han har för detta nummer skrivit en artikel där han påpekar det han ser som brister i Svedjedals biografi vad gäller Almqvist på det musikaliska området. Johan Svedjedal svarar på denna artikel.

De nya styrelseledamöterna Kerstin Brunnberg och Vanja Edwinston berättar om sitt förhållande till Almqvist i varsin presentation.

Som vanligt är var och en av artikelförfattarna ansvarig för sitt eget bidrag – detta är inte på något vis Almqvistsällskapets officiella syn på Johan Svedjedals biografi, utan ett försök att ta upp olika synpunkter till debatt. En god och spännande läsning i törnrostd, önskar

Redaktören

Vad tyckte kritikerna om Johan Svedjedals *Carl Jonas Love Almqvists författarliv*?

Få av 2000-talets litteraturvetenskapliga arbeten har recenserats lika flitigt som Johan Svedjedals (i fortsättningen förkortad JS) trebandsbiografi *Carl Jonas Love Almqvists författarliv*. Första bandet, *Kärlek* är, som omfattar åren 1793–1833, fick drygt trettio recensioner i dagspress och tidskrifter. Recensionerna är i flera fall långa och väl genomarbetade. Ett gott exempel är Tuva Korsströms ”Almqvist mellan himmel och vardagstristess” i *Hufvudstadsbladet* 2007-08-15. Efter några inledande ord om hur tidstypiska och förbluffande moderna Almqvist och Strindberg är nämner hon J. V. Snellmans, Ellen Keys och Stig Jägerskölds böcker innan hon omsorgsfullt återger innehållet i *Kärlek* är. Hon noterar en ”godmodig ironi” hos JS och citerar hans rader om Murnis, men går strax över till en jämförelse med Blake. Hon menar att JS ger en bild av Almqvist som ”en djupt klugen människa” och att hans ”sympatiska bild av en visserligen ambivalent men starkt etisk och religiös människa gör att mystiken kring [diktarens] sista år förefaller tättna om möjligt mer än tidigare” och undrar hur JS bild av Songes och Törnrosens bok kommer att se ut.

Grovt kan man indela recensionsmaterialet i fyra grupper: den korta notisen (exempel: i *Forskning och framsteg* 2007-06-21 finner Henrik Höjer *Kärlek* är ”lysande”), den journalistiska recensionen, litteraturforskarnas recensioner och de vittra recensionerna. Skalan är självfallet glidande; gränsen mellan kritiker och litteraturforskare stundom diffus.

Kärlek är

Sigrid Combüchens välskrivna ”En lekfull levnadsteckning” i *Dagens Nyheter* 2007-05-10 är ett gott exempel på den vittra recensionen med ett eget estetiskt värde. Hon ger själv en litterär rundmålning av Almqvist och hans läsare innan hon kommer in på biografiskrivarens dilemma och ser JS sätt att kalla diktaren Love som ett sätt att ”gå bredvid den korrekta gestaltningen” och skapa ett eget ”love-subjekt”. Greppet fungerar ”hyfsat” i början, men när huvudpersonen växer till ter det sig för Combüchen ”mamma-gulligt”. Hennes återgivande av boken är utförligt och engagerat och hon framhåller att JS lagt tonvikten vid Almqvists bildningsgång. För Combüchen skapar JS ”liv i ett ofrånkomligt faktabygge genom att lägga sin egen röst som ljudspår i en stumfilm”. Combüchen noterar, trots sin i grunden positiva hållning till boken, en viss ”tråkighet” här och var. Förlagsredaktionen borde ha ingripit, exempelvis vad gäller uppräkringar av namn på medlemmar i litterära förbund, anser hon.

Den största gruppen i det här aktuella materialet är de journalistiska recensionerna skrivna i rent informationssyfte; stundom publiceras samma recension i flera tidningar (ibland med olika rubrik), vilket antingen kan bero på gemensam ägare eller på att recensionen är förmedlad av en presstjänst anlitad av flera tidningar. Vad gäller *Kärlek* är dessa recensioner oftast av ett innehållsreferat och respektfyllda lovord till JS samt ibland slutkommentaren att recensenten ser fram emot följande volymer.

Ann Lingebrandt berömmar i *Nordvästra Skånes Tidningar* (även *Landskrona-Posten* och *Helsingborgs Dagblad*) 2007-05-10 efter ett sällsynt genomarbetat referat JS ”medryckande formuleringskonst”. Framställningen är, ”som det plägar heta, lärd men lättläst”. I *Sveriges Radios Kultur* 2007-05-10 kallar Ulrika Knutsson det ”en bragd att skriva så läsbart om detta komplexa författarskap och dito epok”. Lennart Bromander nämner i ”Ett maniskt salongslejon” i *Arbetsbladet* 2007-05-11 och i ”En man full av motsägelser” i *Skånska Dagbladet* 2007-05-26 JS Sjöbergbiografi i sammanhanget och menar att JS skriver ”spirituellt” och att han framhäver det religiösa hos Almqvist. Olavi Hemmilä menar i *Falu-Kuriren* 2007-05-10 att det JS levererar ”är av högsta kvalitet” och lovar att ställa sig ”först i kön” när nästa del kommer. Mohammed Omar roas av skildringarna av studentstaden Uppsala, men också av Almqvists försök till bondeliv i ”*Ny Almqvistbibel*” i *Ergo* 2007-04-19. Per Olov Backman berömmar i ”Både visionär och realist” i *Östgöta-Correspondenten* 2007-05-11 JS utredningar av Murnis, Amorina och Songes. Ingrid Ydén Sandgren framhäver i *Världen idag* 2007-12-19 att ”boken ger en fängslande bild av artonhundratalets litterära värld i Sverige”.

En särskilt ambitiös journalist är Björn Widegren som i *Gefle Dagblad* 2007-11-08 såväl diskuterar JS Sjöbergbiografi som ger grunden för sitt positiva omdöme: JS ”ger oss en bakgrund i författarens liv till författarskapet”. Widegren säger sig föredra det sociologiska perspektivet framför det nykritiska. Christian Swalander beskriver i *Borås Tidning* 2007-05-10 JS projekt som ”ett heroiskt företag” och relaterar såväl till Sjöbergbiografen och JS

litteratursociologiska perspektiv som till det tidiga 1800-talets litteraturhistoriska förändringar. Christer Nilsson berömmar JS i *Söderhamns-Kuriren* 2007-05-11 för hans ”spänstiga och levande språk och hans förmåga att finna slagkraftiga uttryck för det han vill säga” och Hans Brandin i *Västerviks-Tidningen* 2007-06-07 menar att JS skriver ”riktigt underhållande med ordvrängningar och humoristiska spjutspetsar”. Leif Eriksson i *Eskilstuna-Kuriren* 2007-05-14, slutligen, framhåller såväl den sociologiska inramningen som ”biografins eleganta, lättillgängliga och i god mening oakademiska språk”. Till Yvonne Teiffels recension återkommer vi nedan.

Till de mer originella skribenterna hör Per Svensson i *Expressen* 2007-05-10 som under rubriken ”Love supreme” jämför Almqvist med Ulf Lundell. Han framhåller dock att JS ser den svärmiska religiositeten och kärleken som ”det fundamentala i Almqvists världsbild” och gläds över författarbiografins (Hamsun, Heidenstam) renässans i Sverige. Däremot klagar han på ”en något för gladlynt metaforik” och finner ”en ansträngd intimitet” i Love-tilltalet.

Litteraturforskarna har självfallet såväl andra förkunskaper som en annan infallsvinkel, ibland också en annan syn än JS på författarskapet. Naturligt är att särskilt Almqvistforskarna på ett annat sätt än kulturjournalisterna går i dialog med boken. Lars Krumlindes reaktion i *Tidningen Kulturen* 2007-06-18 är blandad: ”Första delen av Johan Svedjedals Almqvistbiografi är ingen dålig bok. Författaren är smittsamt fascinerad av sitt ämne och gör åtskilliga kloka reflexioner. Men som uppföljare till Olssons och andra forskares skildringar av samma skede i diktarens liv

är boken egendomligt torftig och otillfredsställande: den verkar klart underlägsen föregångarna på flera viktiga punkter.” Blandad är även Roland Lysells reaktion i Upsala Nya Tidning 2007-06-20. Å ena sidan beröms JS för att ge en god bild av Almqvists provår som torpare i Köla och hans verksamhet vid Nya Elementar. Å andra sidan kritiserar JS för att referera Almqvists ungdomsverk ”som om de vore realistiska romaner”, att utsätta Atterbom för sarkasmer samt att behandla äldre forskning blott summariskt i noter. Den ”idylliserande” och förnumstiga tonen kritiserar och Lysell hävdar att JS placerar ”sig själv mellan läsaren och Love”.

I bilagan till Axess nr 7, 2007, kritiserar Ulla-Britta Lagerroth JS för att inte reflektera över ”det problematiska i att författa en biografi. Han uppmärksammar inte att en biografi aldrig blir annat än en ”konstruktion [...] utifrån ett personligt tolkningsperspektiv”. Som alla andra kritiker finner hon monografin ”informativ” och även hon lovordar skildringarna av Kölaperioden och verksamheten som pedagog. Lagerroth betonar också att JS följer upp Almqvists Swedenborgpräglade mystiska åskådning. Däremot är hon starkt kritisk till behandlingen av verken: ”Amorina blir i Svedjedals analys, förvandlat, ja förvanskad till en mer underlig än förunderlig historia”. ”Mest okänsligt skrivet är nog kapitlet om Almqvists Songes. Svedjedal försöker styra läsaren till en ironisk hållning till dessa dikter”, ja skapa ”en misstro mot äktheten”. Hon menar att i JS ”övergripande tolkningsperspektiv inryms en hel del ironiserande nedlåtenhet” och liksom Lysell efterlyser Lagerroth en kreativ dialog med de många Almqvistforskarna.

Andra litteraturforskare är mer positiva. Lars Gustafsson menar i Nerikes Allehanda 2007-05-31 att JS sätt att se Almqvists romantik som en del av hans törnrosmystik kan ”ge nya ingångar för Almqvisttolkningen”. Han tycker att JS ”berättar fängslande, med förmåga att klargöra både psykologiska och idémässiga sammanhang och, inte minst, att belysa Almqvists sociala och materiella villkor”, medan Rikard Schönström i Sydsvenska Dagbladet 2007-05-14 menar att JS ger ”en god inblick i författarens tankevärld”, men vi blir ”ganska dåligt orienterade om den yttre sociala och historiska verklighet i vilken han [Almqvist] levde”. Åsa Arping har en liknande attityd till bruket av ”Love” som Sigrid Combüchen, men trots detta hävdar hon: ”Svedjedal är en mästare på koncisa one-liners, i kärnfulla bilder fångar han komplicerade förlopp och skänker ett förklarande gärna litet humoristiskt ljus åt dåtidens alla svårbegripligheter”. Den i äldre Almqvistlitteratur välorienterade Gunnar Balgård menar i motsats till Lysell att JS inte ”kastar egen skugga” i boken och att JS själv skriver ”ställvis rentav på Almqvists egen nivå”.

Lars Lönnroth menar i Samlaren 2007 att JS har ”en mycket god hand både med Almqvists biografi och de enskilda texterna” och att hans Almqvistssyn i stort sett ”överensstämmer med äldre forskning samt även med Anders Burmans. Däremot sägs JS inte ”ha särskilt mycket till övers för den textanalytiska forskning som på senare år haft ambitionen att förklara Almqvist som en renodlad romantiker”. Lysells bedömning att JS behandlar Almqvists romantiska ungdomsverk ”som om de vore realistiska romaner” bemöts: ”Detta är enligt min uppfattning en grovt orättfärdig bedömning, som dock rymmer några mycket små korn av sanning.”

Rosor, törnen

Biografins andra volym Rosor, törnen, som behandlar åren 1833–40, ägnades något färre recensioner, c:a tjugo, varav några notiser. Den journalistiska receptionen domineras även denna gång av innehållsreferat beledsagade av positiva kommentarer. Peter Viktorsson i Smålandsposten 2008-05-15 och Kristianstadsbladet 2008-05-17 menar att Rosor, törnen är ”en storartad bok”. Lennart Bernesjö talar i ”Den gåtfulle Almqvist” i Arvika Nyheter 2008-06-02 om ”en detaljerad, välformulerad bok”. I Dagens Nyheter 2008-05-15 menar Aase Berg att JS ”ger en ny bild av en litterär gigant”. Kjell Andersson i Borås Tidning 2008-05-14 finner boken ”fängslande och engagerande” och dessutom ”vackert formgiven”, ”en skatt att ta fram ur hyllan”. Bland de nytilkomna recensenterna finns Anna Hedelius som i Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri nr. 3 2008 anmäler JS ”ambitiösa men inte alls tendentiösa biografi”. Peter Ortman uppskattar i Helsingborgs Dagblad 2008-06-09 JS ”förmåga att utan större åthävor (bortsett från ett ibland yvigt bildspråk) skapa en mix av litterärt, biografiskt och tidshistoriskt stoff”. Originellast är Peter Curman i Folket i Bild Kulturfront nr. 9 2008 som menar att Almqvist för sin samtid spelade ”en liknande roll som Bruno K. Öijer” och att Svedjedals tidsreportage ”är nästan lika inträngande och avslöjande som Maja Lundgrens”. Återkommer gör bland andra Per Olov Backman och Yvonne Teiffel; den senare lyfter i Jönköpings-Posten 2008-05-15 fram Almqvists inställning till Tegnér och kontakterna med boktryckare J. P. Lundström i Jönköping.

Michel Ekman i Svenska Dagbladet 2008-06-08 menar att JS första volym re-

korderligt nog saknade egen agenda, men ibland ”hade lite svårt att uppnå styrfart”. I Rosor, törnen har JS däremot ”skapat en tät och spännande väv. Almqvist och hans tid framträder skarpt och levande, och till detta kommer att Svedjedal på ett elegant sätt diskuterar de många verk som föremålet för biografen gav ut under dessa år. Hans sakliga grepp låter oss veta mycket, men gör inga anspråk på att lösa den gåta som eftervärlden har tyckt sig se i Almqvists personlighet.”

Staffan Bergsten uppehåller sig i ”Almqvistbiografi med djup” i Upsala Nya Tidning 2008-05-15 vid Drottningens juvelsmycke och Staffan Roos då aktuella iscensättning på Dramaten samt vid utgivningen av Samlade Verk innan han karakteriserar JS: ”Det är svårt att tänka sig en bättre rustad forskare än Svedjedal när det gäller kartläggningen av Almqvists 1830-tal. Hans doktorsavhandling (1987) handlar om just denna period, och undertiteln till den i tre stora volymer planerade biografen anger den metodiska inriktningen: Carl Jonas Love Almqvists författarliv. Därmed avses i första hand den sida av livet som manifesterade sig på bok- och tidningsmarknaden – Svedjedal är inte för intet professor i litteratursociologi – men även privatlivet får sitt om än i begränsad omfattning.” Bergsten betonar i uppenbar polemik mot vissa recensenter av den första volymen att JS är ”frikostig med citat och referat från en mängd tidigare ofullständigt redovisade källor”; stilen sägs vara ”sober och klar”, men enstaka gånger tillåter JS sig ”ett förbluffande yvigt bildspråk”. JS karakteriseras en andra gång: ”Det vore svårt att hitta den svenska litteraturhistoriker i dag som besitter en så omfattande kompetens. Ett alltför ljust gemyt duger inte, det bevisade lundensa-

ren Bertil Romberg för några år sedan”. Rombergs Almqvistmonografi förmådde nämligen inte ”göra föremålets mörka sidor rättvisa”, enligt Bergsten.

Lars Lönnroth skriver i sin anmälan av Rosor, törnen med titeln ”Den gåtfulle realisten” i Axess nr. 5 2008: ”Ändå är det ingen tvekan om att Svedjedal i dag är Sveriges främste Almqvistforskare, inte bara därför att han har satt sig in i ämnet under längre tid än någon annan utan framför allt därför att han är ovanligt mångsidig, nyanserad och skarpsinnig i sitt sätt att behandla såväl det historiska källmaterialet som de litterära texterna. Dessutom skriver han på ett slagkraftigt sätt och vet hur han skall ta till vara dramatiken i Almqvists liv utan att förenkla komplicerande sammanhang.” Lysells kritik av första volymen bemöts åter. Lysell påstås ”indignerat” gå till rätta med volymen och vilja läsa Almqvists ungdomsverk ”med Horace Engdahls och den så kallade Krisgruppens postmoderna glasögon”. Lysells kritik sägs vara ”våldsamt orättvis och i huvudsak att betrakta som tal i egen sak”, men ändå rymma ”några minimala korn av sanning”. Lönnroth anser att ”Svedjedals litteratursociologiska infallsvinkel och oftast mycket klaggörande syn på Almqvist som karriärinriktad ämbetsman och marknadsförfattare ibland får diktaren att framstå som alltför kalkylerande och rationell, så att hans gåtfulla, irrationella och demoniska sidor i vissa fall blir otillräckligt belysta”. I slutet av recensionen nämns en passant att Lönnroth finner metaforerna halsbrytande och anrättningen ibland ”alltför kryddstark”.

Rikard Schönström återkommer i Sydsvenska Dagbladet 2008-05-22 med en artikel i en helt annan ton än hans förra. JS ger bl.a. ”grundlig information om tryckerier, förlagsverksamhet och publicis-

tik”, men konsekvensen av JS litteratursociologiska infallsvinkel ”blir att Almqvists diktning reduceras till ett enda långt försök att slå sig fram i samhället”. Almqvists litterära texter blir ”merithandlingar” författade av ”en ämbetsman på jakt efter en bättre ställning”. Schönström betonar: ”Den sociologiska metoden kan helt enkelt inte förklara varför litteraturen ibland överskrider sina historiska förutsättningar.” Han avslutar: ”Ur sociologisk synvinkel framstår ’Det går an’ som ett förödande misstag från den opportunistiske diktarens sida. Att romanen på det konstnärliga planet var en triumf fäster Svedjedal betydligt mindre vikt vid, och just blindheten för denna estetiska dimension gör att andra delen av hans biografi har blivit en ganska tråkig bok om ett mycket spännande ämne.” Åsa Arping i Göteborgs-Posten 2008-05-15 berömmar däremot JS förmåga att lyfta fram ambivalensen hos Almqvist: ”Likt en igel hakar sig Svedjedal fast inte bara vid framgångarna, utan lika mycket vid geniets rätt missklädsamma äregirighet.” I motsats till Schönström och de Almqvistforskare som recenserade första volymen menar Gunnar Balgård i Västerbottens-Kuriren 2008-05-30 att Svedjedal också läster texterna ”med omsorg och förståelse, kryddat av välfunna formuleringar”. Balgård tycks även vara tillfreds med att diskussionerna med tidigare forskare förts till notapparaten där JS enligt Balgård ”dokumenterar allt”.

Mera utrymme än övriga recensenter har Eva Borgström i den litteraturvetenskapliga tidskriften Samlaren. I 2008 års volym skriver hon att det är ”ett verkligt nöje att plöja igenom” boksidorna. Texten sägs vara så medryckande att Borgström ”under läsningens gång ibland kommer på mig själv med att nicka instämmande trots att Svedjedal ibland påstår saker

som jag inte alls håller med honom om”. Hon ger ett exempel, nämligen Tintomara-gestaltens ambivalens (medan Balgård finner Svedjedals explikationer av bl.a. Tintomara ”ypperliga”). Mot Tintomara som ”animal coeleste” i huvudsak i förhållandet mellan människa och gud hos JS ställer Borgström Tintomara som könsöverskridande mellan man och kvinna. Romanens spel med klyvningar rör enligt henne även könsidentitet och sexualitet. Välvilligt refererande är åter Lars Gustafsson i Nerikes Allehanda 2008-05-05.

Frihetens rena sak

Biografins tredje del Frihetens rena sak, som behandlar åren 1841–66, får drygt 25 recensioner, flera av dem tillbakablickande mot trebandsverket i dess helhet. Peter Viktorsson i Kristianstadsbladet 2009-05-14 och Sundsvalls Tidning 2009-05-28 kan efter ett nyansrikt och utförligt referat sammanfatta JS verk som ”en gedigen arbetsinsats, från första sidan till sista, som resulterat i ett standardverk för lång tid framöver”. Björn Widegren hävdar i ”Magnifikt om Carl Jonas Love” i Gefle Dagblad 2009-05-22 ”att det är en bragd av Svedjedal att ha bringat reda i detta snåriga, svårforcerade ämne”. Analyserna sägs vara ”snillrika” och stilen är mera ”litterär än akademisk”. Liksom flera journalister ägnar Widegren skuldfrågan särskilt stor uppmärksamhet. Eva Ström, vars mot slutet personligt hållna recension ”1800-talets Jan Guillou” i Dagens Nyheter 2009-05-17 bör inräknas bland de vittra, associerar till pusseldeckare.

Lennart Bromander sammanfattar i Arbetarbladet 2009-05-17: ”Ingen människa ger en mer splittrad helhetsbild än Almqvist, men Johan Svedjedal är väl den

förste som givit oss en möjlighet att forma åtminstone något slags helhetsbild” och ”Det är bara att tacka, ta emot och låta sig häpnas över detta så fascinerande och till slut djupt olyckliga liv.” Christer Nilsson beskriver i Ljusnan och Söderhamns-Kuriren 2009-05-26 trebandsverket som ”den mest omfattande biografi som någonsin skrivits om Almqvist”; den sägs vara ”skriven på en läsvänlig prosa”. Carl Erland Andersson i Hallands Nyheter 2009-06-10 och Hallandsposten 2009-06-11 har ”njutit i fulla drag av läsningen” av detta ”storverk” och gläds över ”ett otal förstulet halvdolda Dylancitat” i boken. Lennart Bernesjö i Arvika Nyheter lyfter fram att JS arbete är ”grundat på en minutiös granskning av källmaterial och litteratur”. Olavi Hemmilä i Falu-Kuriren 2009-05-14 avslutar: ”Så långt det är möjligt har han [JS] kastat ljus över ett gåtfullt livsöde, och det har varit ett sant nöje att följa detta detektivarbete.” Per Svensson i Sydsvenska Dagbladet 2009-05-14 anser att JS ”visat prov på en flit och ett dödsförakt som rimmar väl med föremålet för levnads-teckningen” och att han är ”värd en pokal och en stor applåd”. Yvonne Teiffel, som i Jönköpings-Posten 2009-05-14 beskriver monografien som ett ”imponerande verk”, känner att JS ”gillar Love”. Självt lever hon sig in i Almqvist under de sista åren, efter att ha uppehållit sig vid hans förehavanden i Jönköping, en plats som stått i fokus i alla hennes tre recensioner. Anna Hedelius i i Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri 2009:3 tillhör de få som förutom det eventuella mordförsöket dröjer vid August Blanche och spottloskan.

Bo Degerman i Dala-Demokraten 2009-05-28 framhåller, liksom flera av de övriga skribenterna, att biografien ”ger goda inblickar i tidens debattklimat och

politiska historia”. Tryggve Lundh i Folket 2009-05-30 anser att JS i denna standard-bok ”fångar väldigt väl Almqvists både renhjärtade och manipulativa karaktär” och uppmanar ”Tag och läs!”. Jesper Högström i Expressen 2009-05-14 menar att Almqvists liv ”är en jävla historia” och att JS ”är en av mycket få svenska litteraturvetare som kan göra den rättvisa”. Hans Brandins artikel i Västerviks Tidningen 2009-05-26 har karaktär av anmälan.

Staffan Bergsten i Upsala Nya Tidning 2009-05-14 skriver: ”Allt som allt utgör Johan Svedjedals trebandsbiografi över skurkgeniet Love Almqvist ett storverk, både vad gäller den bakomliggande forskningsinsatsen och den väl avvägda presentationen av stoffet. [...] Den uppgift Svedjedal enligt underrubriken förelagt sig själv har han löst på bästa tänkbara sätt.” Åsa Arping i Göteborgs-Posten 2009-05-19 betonar att ”Svedjedal mejslar fram en karaktär som blir begriplig i all sin motstridighet.” Michel Ekman anser i Svenska Dagbladet 2009-06-02 att JS ”rör sig skickligt mellan å ena sidan Almqvist själv – det privat gåtfulla och det sociologiskt representativa – å andra sidan den tid han verkade i” och att analyserna ”inarbetas igen smidigt i helheten”. Prosan sägs vara ”lätt och behaglig att ta till sig”.

Gunnar Balgård berömmar i Västerbotens-Kuriren 2009-05-14 några av JS arkivfynd, men menar att JS skulle ”ha

låtit sitt nytänkande även gälla de famösa mordanklagelserna”. Balgård ger en egen kortare alternativutredning i skuldfrågan. Lars Krumlindes ”Kring ett avslutat diktartporträtt” i Horisont 2009:3 är mindre en recension än ett polemiskt inlägg rörande dokument bl.a. i skuldfrågan och attribuering av artiklar.

En genomläsning av de drygt sjuttio artiklarna kring Johan Svedjedals Carl Jonas Love Almqvists författarliv ger således vid handen att den journalistiska receptionen varit överlag positiv och entusiastisk. I den vetenskapliga receptionen har fluktuationer skett från ett såväl positivt som kritiskt (dock aldrig entydigt negativt) mottagande av Kärlek är via ett övervägande positivt av Rosor, törnen till ett entusiastiskt mottagande av Frihetens rena sak – med undantag av Krumlindes i huvudsak negativa artikel i Horisont som dock knappast är en recension.

Blott rörande någon detalj har historiska uppgifter ifrågasatts i JS verk. Vad gäller de båda första volymerna rörde den debatt som fördes främst JS litteratursyn och litteraturtolkning. Här aktualiserades skilda forsknings- och tolkningsperspektiv liksom rent av frågan om vem som är Sveriges främsta Almqvistforskare, spørsmål som möjligen bör läsas mot bakgrund av gängse akademiska positioneringar samt skilda vetenskapliga föreställningar.

Almqvist i sociologisk belysning – Johan Svedjedals biografi, del 1-3

1. Ett stordåd i Almqvist-forskningen

När man läser Johan Svedjedals trilogi (omfattande hela 1500 sidor) i sin helhet kan man bara imponeras av den vittomfattande och detaljerade kännedom om Almqvists liv och verk som författaren förfogar över. Verket kan tvivelsutan betecknas som ett stordåd i Almqvist-forskningen. Med rätta betonar Svedjedal att hans försök att kombinera en biografisk framställning med en utförlig analys av Almqvists litterära produktion är ett pionjärbete.

Därutöver skriver Svedjedal med avsikt för en större publik. Han försöker undvika en sökt litteraturvetenskaplig terminologi och använder sig av en populär framställning (i ordets bästa mening), där läsaren får följa ”Loves” väg genom de olika sociala miljöerna i det samtida svenska och amerikanska samhället. På så sätt erbjuder trilogin inte bara en utomordentlig introduktion till Almqvists författarskap utan även ett lättläst panorama över den akademiska, byråkratiska, kyrkliga, politiska och journalistiska vardagen under det svenska 1800-talet.

Men böckerna erbjuder naturligtvis mer än en introduktion för en bredare publik. Genom sin metodologiska utgångspunkt lyckas Svedjedal presentera en hel rad nya intressanta litteratursociologiska och bokhistoriska observationer kring Almqvists författarskap. Just mot bakgrund av dessa spännande observationer verkar den grundläggande idéhistoriska skildringen från den romantiske diktaren till den liberala tankande populärförfattaren och

journalisten Almqvist däremot föga överraskande och ibland lite gammalmodig.

2. Almqvist och 1800-talets litterära fält

Som sagt erbjuder boken framför allt nya perspektiv på den litteratursociologiska ramen i Almqvists författarskap. Svedjedal presenterar mycket noggrant de olika miljöer i vilka Almqvist försökte att etablera sig som författare, bonde, lärare, präst eller journalist. Detta gäller redan för presentationen av Almqvists uppfostran som präglades av Carl Christoffer Gjörwells i samma mån sentimentala och encyklopediska bildningsideal. I trilogins förlopp konfronteras läsaren även med det tidiga 1800-talets frikyrkliga strömningar, Uppsalienska studiemiljöer, den Stockholmska ämbetsmannakulturen, den akademiska salonkulturen, den gryende journalisten i huvudstaden, den socialistiska och kommunistiska rörelsens förhistoria under 1840-talet och slutligen med emigrantlivet i Amerika. Även Almqvists kortare och längre uppehåll i den svenska landsbygden, i Köpenhamn eller i Paris utnyttjas för korta och mycket givande kulturhistoriska exkurser.

Genom att uppmärksamma alla dessa miljöer och deras olika aktörer lyckas Svedjedal skriva en ny sorts författarbiografi som inte mynnar ut i en glorifiering av författargeniet utan som tydligt visar i vilken mån författaren själv kan betecknas som en produkt av de komplexa sociala nätverk som han ingår i.

Bara för att välja ett exempel: i trilogins andra del får vi följa Almqvists misslyckade försök att etablera sig som universitetsdocent i Lund. I detta kapitel redovisar Svedjedal på ett förträffligt sätt de personliga förbindelser och intriger med vilka de tre sökande försökte skaffa sig fördelar eller till och med nedvärdera sina konkurrenter. Hela kapitlet erbjuder ett väldigt bra exempel på Svedjedals sätt att hantera ett vid första ögonkastet långtråkigt arkivmaterial för att presentera en levande och spännande historisk skildring av den akademiska och statlig-byråkratiska vardagen under 1830-talet som till synes präglades av täta personliga relationer, intriger och baktal. Svedjedal vill i varje fall lyfta fram spelet som fördes bakom kulisserna och som man försökte att dölja med hjälp av en idealistisk retorik. Också de kapitel där Svedjedal skildrar Almqvists arbeten på Ecklesiastikexpeditionen och i Nya Elementarskolan hjälper till att lyfta fram den ofta trista historiska bakgrunden som Almqvist – liksom andra prominenta författare – försökte fly ifrån med hjälp av poesin. Medvetet väljer Svedjedal att illustrera sina kapitel med en teckning av två latrintömmerskor (bd. 1, s. 279) eller ett koleraoffers vanställda ansikte (bd. 2, s. 53) för att konturera sitt tillvägagångssätt med vilket han betonar det vardagliga livet som oftast förträngs i litteraturvetenskapliga studier som sysselsätter sig med romantiken.

Även om Svedjedal är noga med att presentera 1800-talets för oss ofta främmande vardagliga och kulturhistoriska bakgrund är det naturligtvis Almqvists liv och verk som står i centrum av hans framställning. På grund av sin speciella synvinkel lyckas Svedjedal också att erbjuda några nya interpretationer av Almqvists skrivstrategier.

Detta gäller till exempel för hans sätt att läsa brevväxlingen mellan Almqvist och Atterbom. Denna brevväxling interpreteras för en gångs skull inte som exempel på ett djupfilosofiskt författarsamtal i Goethes och Schillers anda. Tvärtom framhäver Svedjedal Almqvists subtila försök att instrumentalisera Atterbom som han med rätta betraktar som en betydelsefull aktör på det lilla litterära fältet i Sverige och som en viktig recensent för sina skrifter.

Vid sidan av sådana litteratursociologiska observationer kännetecknas biografin av flera bokhistoriska framställningar. Även här bidrar boken till att lösa läsaren ur förtrollningen. Almqvists skrivande sätts i samband med den omfattande apparaten av olika förläggare och tryckare utan vilken han inte skulle ha haft möjlighet att producera sina texter. På så sätt vidareutvecklar Svedjedal sin tes kring den gryende bokmarknadens funktion för Almqvists produktion av noveller och romaner under 1830-talet. Vidare skildras pressens uppsving under 1830-talet och dess inflytande på det litterära fältet. Slutligen interpreteras även Almqvists amerikanska handskrifter ur en mediehistorisk synvinkel som en reaktion på tidningarnas arrangemang av blandade ämnen. Hela boken illustreras fortlöpande med faksimile-framställningar av Almqvists handskrifter, böcker och tidningsartiklar för att visualisera denna materiella sida av bokproduktionen. Inte minst på grund av Svedjedals utsökta kännedom om den svenska bokproduktionen och -marknadens historia skulle man nog ha önskat att dessa bokhistoriska exkurser skulle ha varit ännu mer dominanta i framställningen. Detta gäller särskilt då den noggranna observationen av de enstaka böckernas materialitet ibland undanträngs av allmänna spekulationer

kring den idéhistoriska utvecklingen inom Almqvists författarskap.

3. Romantikern Almqvist? – Liberalen Almqvist!

Senast med publikationen av Olle Holmbergs och Algot Werins viktiga dissertationer kring Almqvists författarskap före och efter 1838 cementerades uppfattningen att Almqvist utvecklades från en religiöst inspirerad romantisk till en politiskt orienterad realistisk författare. På detta område verkar Svedjedals motsvarande konklusioner föga överraskande. Mera överraskande är de klara ställningstaganden som förknippas med skildringen av denna utveckling: Almqvist uppskattas först och främst vara den mest prominenta realistiska författaren i svensk litteratur. Redan på första sidan introduceras Almqvist sålunda som en ”ovanligt social diktare”, som en ”realist och samhällsreformator” (bd. 1, s. 9). Att denna klassificering överensstämmer med en tydlig politisk värdering framgår när Svedjedal öppenhjärtigt ådagalägger sina egna politiska åsikter, till exempel när han betecknar ”vänsterliberalismen” som ”den ideologi som under skilda namn och olika partibeteckningar har varit drivkraften i den västerländska demokratin fram till vår tid” (bd. 1, s. 15) eller när Olof Palme – som Svedjedal konstigt nog jämför med författaren Almqvist – skildras som en av de (helgonaktiga) politiker som ”på något egendomligt sätt tycktes utsända på ett hemligt uppdrag av idéer och visioner långt större än samtiden kunde härbärgera” (bd. 3, s. 10).

Däremot avfärdas frågan om det romantiska arvet i Almqvists produktion som ett ”skenproblem” (bd. 1, s. 17). Föreställningen att Almqvist ”egentligen aldrig kom ur

romantikens föreställningsvärld” betecknas till och med som ett ”tankefel” (bd. 1, s. 17). Svedjedal själv hänvisar till bakgrunden av dessa utlåtanden. Romantikbegreppet förknippas inte med retoriska eller estetiska strategier utan helt enkelt med en föreställningsvärld, som i Svedjedals ögon också banade ”en väg mot helvetet, en sorglig sträcka av tänkande i allmänna och abstrakta begrepp – en väg belagd med rasism, krigshets, biologisk nationalism och förakt mot demokrati” (bd. 1, 15). I en fotnot stryks tesen om ”de idéhistoriska linjerna från tysk romantik till nazism” bland annat med hänvisningen till Peter Vierecks 1941 publicerade verk *Metapolitics: From the Romantics to Hitler* som – såsom också Svedjedal erkänner – tvivelsutan är ”präglad av sin tillkomstid” (bd. 1, 357).

Om man håller dessa bedömningar i minnet så förstår man nog varför man hittar så tydliga värderingar i texten. Ibland tenderar Svedjedal nästan att uppdelat det litterära fältet i Sverige (och i Europa) i en schematisk svart-vit tavla där (onda) reaktionära krafter försöker att strida mot den (goda) uppblomstrande vänsterliberala frihetsrörelsen. Svedjedal driver konsekvent med den romantiska skolan – som han träffande deklasserar som en parnass av ämbetsmän – medan han okritiskt berömmar den liberalistiska strömningens heroer. Att denna övergripande värdering knappast beror på estetiska utan enbart på politisk-ideologiska kriterier torde vara tydligt.

Både den satirisk-humoristiska presentationen av den svenska romantiska parnassen och Svedjedals öppenhjärtiga politiska ställningstaganden verkar i och för sig sympatiska. Också hans försök att återigen

framställa Almqvist som den människoälskande och pragmatiska ”realisten och liberalen” verkar på sätt och vis uppfriskande, eftersom Almqvist-forskningen länge har dominerats av den mera teoriförälskade och estetiskt-filosofiskt inspirerade romantikforskningen.

Mera problematiskt är däremot att Svedjedal vid några tillfällen inte ens bemödar sig att kritisera eller att ta hänsyn till de estetiskt avancerade tolkningar som har genererats inom denna forskning. Svedjedal föredrar oftast att citera Almqvistforskningens klassiska verk (först och främst Henry Olsson, men även Olle Holmberg, Martin Lamm och Algot Werin) vars idé-historiska utredning kompletteras med ideologikritiska och socialhistoriska synvinklar. Allt detta bidrar till att Svedjedals egna interpretationer av Almqvists texter oftast verka föga innovativa (se nästa avsnitt).

Svedjedals försök att iscensätta Almqvist som en realistisk och liberal författare passar även när han bemödar sig att nedtona inflytandet av romantisk litteratur. Detta gäller inte minst den klassiska och romantiska tyska litteraturen som Svedjedal – i tydlig motsats till Holmberg eller Olsson – knappast berör alls: En viktig teoretisk inspirationskälla som Friedrich Schlegel nämns en enda gång och då inte som representant för ett ambivalent ironiskt-filosofiskt litteraturkoncept utan som företrädare för en ”dunkelskön romantisk naturfilosofi” (bd. 3, 134). Schillers och Schellings estetiska skrifter och Goethes romaner – som alla är centrala för konceptionen av Törnrosens bok och i synnerhet för Hinden – dryftas bara ytterst kort och i förbigående. För att förebygga ett missförstånd: det är helt klart att Almqvist i motsats till andra svenska

författare under denna tid inte kan betecknas som en lärjunge till den tyska estetiken och litteraturen. Tvärtom utvecklar han tydligt egna teoretiska ställningstaganden och skrivstrategier. Men just därför hade det varit spännande att läsa hur Svedjedal bedömer Almqvists litterära förtjänster ur ett komparativt perspektiv – hur han bedömer likheter och olikheter. Sett från ett internationellt perspektiv är det fortfarande lite förvånande att Almqvist inte ens i sitt hemland uppskattas som en författare av världsformat vilken gott och väl kan jämföras med den europeiska litterära eliten.

Naturligtvis gäller detta inte i samma mån för de litterära förebilder som kan relateras till ett mera realistiskt framställningssätt. Men även om Svedjedal till exempel försöker belägga Almqvists stora intresse för Victor Hugo utnyttjas den franske författarens romaner inte för mera djupgående komparativa analyser.

4. Läsningar med blinda fläckar – Presentationen av Almqvists författarskap

Än en gång vill jag betona att redan försöket att presentera en helhetssyn på Almqvists författarskap är mycket impo-nerande – Svedjedal lyckas inte bara med att parafrasera Almqvists väsentliga skrifter utan han ger även korta inblickar i texternas receptionshistoria samt den pågående forskningsdiskussionen. Svedjedal är alltid mycket noga med att utreda Almqvists ideologiska position som han betecknar som en kristen frihetsdyrkan som både kommer till uttryck i Almqvists tidiga ”romantiska” och i hans senare ”realistisk liberala” verksamhet och som både skiljer sig från en ortodox kristen religiositet och

från en revolutionär materialism. Men på grund av sitt bemödande att tydliggöra författarens ideologi eller världsåskådning uppmärksammar Svedjedal mestadels texternas innehåll medan Almqvists utsökta berättareteknik, hans retoriska strategier eller komplexa bildspråk bara vid enstaka tillfällen behandlas på ett utförligt sätt. Till och med Svedjedals tydliga intressen för texternas typografiska iscensättning och materialitet trängs undan – såsom redan nämnts – av mera innehållsmässiga observationer. Allt detta har nog också med platsskäl att göra – om Svedjedal verkligen hade lämnat en omfattande och detaljerad analys av varje text så hade antalet sidor nog fördubblats.

Märkvärdigt nog verkar just Svedjedals interpretation av Almqvists prosafiktion kring 1840 mest förutsägbar. Visserligen betonar Svedjedal att de fyra band av Törnrosens bok som kom ut i december 1838 innehåller ett blandat material i ”olika stilarter och genrer, [som] utspelade sig i olika tider och olika sociala miljöer” (bd. 2, 250). Ändå verkar hans tolkningar vara styrda av två genomgående huvudidéer. Å ena sidan försöker han belägga i vilken mån Almqvists berättarteknik numera hänvänder sig till en större publik i och med att författaren medvetet kalkylerar med läsarens spänning och nyfikenhet. Å andra sidan försöker han att påvisa Almqvists förändrade politiska medvetenhet.

Nu vill jag inte påstå att Almqvists berättarteknik eller hans världsåskådning inte skulle ha förändrats under denna period. Däremot tycker jag att man underskattar just de texter som Almqvist publicerar i dessa band när man enbart reflekterar över den populära framställningsform som den kristna liberalisten Almqvist väljer för

att sprida sina idéer. Låt mig bara välja ett exempel: som så många andra forskare väljer Svedjedal just novellen Palatset för att dryfta Almqvists hat mot det som Svedjedal tyder som en konservativ, despotisk och framför allt patriarkalisk ideologi. På så sätt underskattar han berättarens ambivalenta funktion. I fiktionen agerar berättaren inte som en oskyldig observatör utan han bidrar till den tragedi som han skildrar. Man behöver inte följa den aktuella diskussionen kring postcolonial studies för att se att Almqvist inte upprepar fördomar gentemot Japan utan att han även försöker kritisera just den västerländska blicken på Asien.

Naturligtvis har jag bara valt Palatset som ett exempel på de blinda fläckarna i Svedjedals analyser. I och med att han koncentrerar sig på texternas ideologiska budskap underskattar han ibland deras estetisk-teoretiska potential. Detsamma gäller till exempel för Svedjedals analys av Almqvists viktiga teoretiska utkast Europeiska missnöjets grunder vars väsentliga och i flera hänseenden ”romantisk-ironiska” ramberättelse tolkas i förbigående som ett sent supplement. I sitt bemödande att tydliggöra vikten av Almqvists utopiska estetik nedtonar Svedjedal även de tydliga paradoxer och självmotsägelser som kännetecknar en text som Om Poesi i sak vars resonemang ”för moderna sekulariserade litteraturteoretiker” ofta ”tett sig dubiösa eller svåra att begripa”. För Svedjedal däremot förefaller argumentationen ”helt logisk” för att han lyckas se den ”med tidens utgångspunkter” (bd. 2, 303).

Inte heller lyckas Svedjedal berätta orsaken till den komplexa publikationshistorien av Törnrosens bok. Frågan, varför just liberalen Almqvist valde att publicera

sina tidiga romantiska skrifter, förklaras knappast. Svedjedal hänvisar med tydlig förundran till ”romantikens vålnader, underligt flackande dimfigurer från en annan tid” (bd. 3, 227) som man mötte i den svenska bokhandeln under det sena 1840-talet.

Men även i bedömningen av Almqvists sena populära produktion följer Svedjedal den äldre forskningen. Visserligen erbjuder hans presentationer av Gabriële Mimanso, Syster och bror, Silkesharen på Hagalund eller Purpurgrefven många intressanta genreteoretiska synvinklar. Ändå håller Svedjedal fast vid värderingen av dessa skrifter som ren marknadslitteratur. Han försöker med andra ord inte ens att uppskatta den som en medveten estetisk lek med den gryende populärkulturen. Detsamma gäller för Almqvists amerikanska handskrifter vilkas filosofiska innebörd som vetenskaps- och medieteoretiska skrifter Svedjedal (enligt min mening) fortfarande underskattar.

5. Inte tråkig!

I en av de många artiklar som Svedjedal uppmärksammar i sin imponerande trilogi utvecklar Almqvist en polemik mot tråkigheten. Sett med Almqvists ögon har Svedjedal utan tvivel lyckats med sin biografi. Boken är aldrig tråkig utan kan nästan läsas som en roman. Kapitlet om rättegången mot Almqvist har nästan en deckares format där Svedjedal inte bara rekapitulerar de juridiska protokollen

utan där läsaren till och med konfronteras med en ny handskriftsanalys från Statens kriminaltekniska laboratorium. Än en gång erbjuder kapitlet som utmynnar i en rätt klar dom över Almqvists affär med von Scheven ett bra exempel på Svedjedals försök att framställa författarens liv i ett nyktert, inte glorifierande men ändå sympatiskt perspektiv.

Men boken är inte bara underhållande. Svedjedal erbjuder en så detaljerad kännedom om Almqvists liv att läsaren bara kan häpna. Var annars skulle vi kunna orientera oss om Almqvists litterära kontakter i Köpenhamn, om Hans Christian Andersens möte med Almqvist i Stockholm, om Carl Frederik Ridderstads tre Almqvist-skådespel eller om Carl Wilhelm Bergmans otroligt spännande utkast *Bref öfver Almqvist som Inledning i Svenska Litteraturens Historia*?

I ljuset av den funktion som trilogin säkert och med rätta kommer att få som en självklar orienteringspunkt i den kommande Almqvist-forskningen verkar varje kritik förmäten.

Klaus Müller-Wille

Professor i nordisk filologi vid Zürich universitet. Müller-Wille behandlade Almqvist i sin doktorsavhandling, publicerad 2005 som *Schrift, Schreiben und Wissen. Zu einer Theorie des Archivs in Texten von C.J.L. Almqvist* (Tübingen & Basel: A Francke Verlag), och han har därutöver publicerat en lång rad artiklar om Almqvists verk på tyska och svenska.

Är Almqvists musik ingenting värd?

Johan Svedjedals stora trebandiga Almqvist-monografi C. J. L. Almqvists författarliv är utan tvekan ett imponerande arbete, och den har också vederbörligen prisats av en närmast enig press. Men nästan ingen har uppmärksammat, att medan författaren anammade de allra senaste rönen om Almqvists författarskap, har han i fråga om dennes musikaliska alstring, i den mån den överhuvud behandlas, stannat inför de uppgifter som senast Songesforsaren Arne Bergstrand åberopade i sin avhandling 1953 och de kommentarer och invändningar hans vedersakare Lennart Breitholtz levererade i *Samlaren* samma år. I tredje delen, *Frihetens rena sak*, sid. 176, säger Svedjedal: ”Love hade komponerat musik hela sitt liv”, och detta vore verkligen en sensationell nyhet, om det vore sant. Men några bevis på detta påstående lämnar han inte, och han har också erkänt, att formuleringen var ”slarvig” och att han i likhet med äldre forskare anser att Almqvist ”sannolikt började komponera efter hemkomsten från Värmland”, så som också Almqvist själv har förklarat i bl a det centrala brevet till Wendela Hebbe 1843. En liknande tidigare generalisering som redan ställt till åtskilligt trassel, återfinns i standardverket *Musiken i Sverige*, tredje bandet, sid. 256, där Axel Helmer apropå de romantiska diktarmusikerna i en enda mening gjort sig skyldig till flera felaktigheter: ”Till dem hör Carl Jonas Love Almqvist med sina berömda Songes (Törnrosens bok 1833-51) skrivna för s. k. tableaux vivants i Malla Silfverstolpes salong i Uppsala.”

För att trängare djupare i frågan om Almqvists musik måste man i första hand gå till de musikmanuskript som

finns bevarade på Statens Musikbibliotek (SMB) och i Nordiska Museets arkiv. Det sångmanuskript som för Bergstrand var det centrala, är i själva verket en avskrift som med största sannolikhet är gjord efter Songes-samlingens publicering 1849. Jag har tillsammans med SMB:s tidigare raritetsbibliotekare Anna Lena Holm kunnat avslöja flera felaktigheter i Bergstrands manuskriptbeskrivningar och framför allt identifiera, vilka av notmanuskripten som är autografa, dvs skrivna av Almqvist själv. Vi har också kunnat bestämma vilka som är utskrivna av Almqvists musikvänner Wilhelm Bauck resp Leonard Höijer. En närläsning av sångmanuskripten har sedan avslöjat flera felaktigheter i Songes-trycket 1849, men någon förklaring till de även ur textsynpunkt omotiverade ackorddissonanserna i songen *Clementia Ombrosa* har inte stått att få, då det tyvärr saknas autograf förlaga till de flesta senare Songes.

Mycket av detta har jag redovisat i åtskilliga artiklar. En av de viktigaste står i Almqvistsällskapets antologi *Carl Jonas Love Almqvist – konstnären, journalisten, pedagogen* från 1996. I en kort artikel i *Almqvistiana* 2000 har jag bl a med stöd av notmanuskripten kunnat visa, att Almqvist för att få ut första bandet av den s k *Imperialoktavupplagan* till julen 1839 inte bara fick avstå från den planerade samlingen Songes utan också måste göra en förkortning av det sista inslaget i volymen. I manuskripten avslutas nämligen kompositionen *De två chorerna* med en större körsats, men för att få plats med stycket på bokens slutark har Almqvist varit tvungen att göra ett annat, mera blygsamt slut som inte finns bevarat bland manuskrip-

ten. Denna omständighet framkom inte under Breitholtz polemik mot Bergstrand, men nu finns den noggrant redovisad i musikkommentaren till volymen Imp I i Samlade verk (som dock ännu inte är publicerad). Det kan tilläggas att det manuskript som Bergstrand främst tog fasta på, innehåller den tryckta versionen av De två chorerna!

I Almqvistiana 2000 nämnde jag också, hur Almqvist placerat in några av sina klaverfantasier i en renskrift av omarbetningen av Murnis till De dödas sagor, ett manuskript som bevarats i Nordiska Museet. Dessa stycken har tidigare endast uppmärksamats av Alf Nyman 1928, som då synbarligen inte hade möjlighet att identifiera dem. Men därmed får exempelvis ett stycke som Nyniannes röst som brukar förknippas med Semiramis, en helt ny omgivning och därmed en helt ny betydelse i ett Murnis-sammanhang! Som så ofta hos Almqvist speglar och belyser musiken på ett oväntat sätt de litterära uttrycksmedlen.

Almqvists musik har under senare år har presenterats i klingande form. De skivkommentarer som publicerats har varit omsorgsfulla och innehållsrika, något som gäller samtliga från Ulf Björllins skiva 1967, Stig Ribbings pianoinspelningar från 1969 och Solveig Faringers skiva från 1974 till Musica Svecia-skivan med Almqvistverk från 1988. På Musica Svecia-utgåvan, där jag fick uppdraget att skriva konvoluttexten, figurerar bl a en outgiven pianofantasi, Noline, som jag lyckats sammanställa efter tre olika förlagor.

Redan under 1950-talet propagerade jag för Almqvists pianomusik tack vare att jag då kunde låna hem de tryckta fantasierna

från Nordiska Museet, men eftersom jag inte hade tillgång till kopian, fick jag snällt skriva av dem jag särskilt fäste mig vid. Sedan skrev jag min första mer omfattande artikel om dem 1966, och jag har sedan dess på olika sätt sökt sprida kännedomen om hans musik och inte minst om de ännu otryckta klaverstyckena, också genom tillgängliga utskrifter. Tillsammans med sångerskan Iwa Sörenson gjorde jag 1982 en Almqvist-skiva som faktiskt belönades med det årets Grammis. I samband med jubileumsåret 1993 gjorde jag flera radioprogram, deltog i det Almqvist-seminarium som anordnades på Bokmässan i Göteborg och svarade själv för ett helt seminarium om ”Almqvist och musiken” vid musikvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet. Ur olika perspektiv ventilerade jag pianofantasierna i artiklar i bl a Musikrevy 1993 och Parnass 2001, och jag har också spelat in många av dem för radion, framför allt åtskilliga av de otryckta.

Vid Almqvistsällskapets program på Skansen 1995 spelade jag bl a ett opublicerat pianostycke, La Caraffa, som jag funnit i två olika ofullständiga manuskript, som ingen tidigare hade gjort ett försök att koppla samman. Mitt intresse för de opublicerade styckena motiveras inte minst av att bland dem ryms porträtt i toner av sonen Ludwig Carl Wilhelm, Richard Furumo och Love Almqvist, och ett stycke har därtill alternativtiteln Min Mors minne! Spännande är vidare de två stycken där Almqvist använder sig av egna Songes-melodier, en ovanligt lång och sammansatt Fantasi och den dynamiska Hjertats bön. I antologiartikeln 1996 påpekade jag att den självkaraktäristik som de två likaledes utförliga fantasierna Richard Furumo och Love Almqvist rymmer,

kan ses som musikaliska motsvarigheter till Almqvists kända självbekännelser Skaldens natt och Ett öde.

I sin översikt över de tryckta fantasierna skriver Svedjedal på sid. 178 i Frihetens rena sak, att ”man noterar att varken hustrun eller sonen ägnades någon komposition”. Om man bortser från sakfelet klingar dessa ord som ett eko av min sammanfattning 1996: ”Om man räknar med även de outgivna fantasierna har Almqvist avbildat hela sin familj i toner – utom hustrun.” En av mina radioinspelningar ägnades just hela ”familjesviten”, och även detta program har sänts ett par gånger i P 2.

Svedjedal har ingen högre tanke om fantasierna och sammanfattar: ”Ibland verkade styckena lättare än helium. Annat i dem var trist taktfast som rekryternas trampande i meningslösa parader, och ibland liknade de en nybörjares spelbok i himmelsk hänryckning.” (A a:178)

Inte ens ordekvilbristen Almqvist själv lägger ut sådana dimridåer, när han infogar sin musik i Jaktslotsramen, och än mindre Wendela Hebbe, när hon skildrar 1840-talets lilla musikcenakel i en liten (av Svedjedal inte nämnd) prosaskiss.

Till Svedjedals förtjänster får dock läggas att han tar upp det komplicerade förhållandet mellan Almqvist och tonsättaren Adolf Fredrik Lindblad och är en av de få som ägnat operalibretton Den blåa Fanan en meningsfull behandling. Men i avsnittet om Songes i Kärlek är finns bara en enda musikalisk iakttagelse, då Verldens slut anges vara ”sjungen till en dansmelodi som verkar skriven för att få loggolvet att gunga”.

Efter att ha ägnat åtskillig möda åt Almqvists musik under mer än 50 år, är det min fasta övertygelse att den är värd mer omsorg, förståelse och kunskap än vad Johan Svedjedal ägnar den i sin stora biografi. För Almqvist var musiken en naturlig ingrediens i hans dröm om allkonstverket, och hans notmanuskript visar på olika spännande sätt att han var långt mer än en vanlig amatörtonsättare. Boken om Almqvist som ”tondiktare” återstår ännu att skriva. Jag ser det som ett av mina livsprojekt att slutföra den.

Lennart Hedwall

Kompositör, dirigent, musikforskare och Almqvistkännare.

Svar till Lennart Hedwall

Jag minns uttrycket av klenroget i min förläggares ansikte när jag försäkrade henne om att kritiken mot en trebands-biografi över Almqvist skulle gå ut på att den var för kort, inte att den var för lång. Lennart Hedwalls synpunkter är just av detta slag. Han framhåller med all rätt sina insatser för kunskapen om Almqvist som tondiktare. De är spridda på många håll, och det är utmärkt om han nu samlar sig till den sedan länge emotsedda monografin i ämnet. I en biografi finns det dock ingen möjlighet att beakta alla de enskilda detaljer som Hedwall och andra har tagit fram: biografin är en genre som enligt min uppfattning kräver urval och urskiljning. Textkritiska fynd av det slag som Hedwall lyfter fram redovisas med fördel i kommentarerna till de Samlade Verk som är under utgivning.

Hedwall tar upp en e-postkorrespondens mellan oss. Det bör sägas att han då underlåter att nämna att jag i den pekade ut det avsnitt i *Kärlek* är där jag försöker tidfästa Almqvists tidigaste kända kompositioner (s. 260 ff; jfr *Frihetens rena sak*, s. 177). Lika partiell är hans polemiska beskrivning av avsnittet om Almqvists fria musikaliska fantasier i *Frihetens rena sak*, där jag främst försöker fånga samtidens och eftervärldens ambivalens inför dem (s. 176 ff). Ändå håller jag förstås med om hans tysta utgångspunkt, den som också många förläggare har funnit sann: den enda perfekta boken är den oskrivna, drömda.

Johan Svedjedal

NY STYRELSELEDAMOT Kerstin Brunnberg

Det kändes både förvånande och mystiskt när Cecilia Sidenblad ringde och frågade mig om jag, när jag lämnade Sveriges Radio, kunde ta plats i styrelsen för Almqvist-sällskapet. Förvånande eftersom någon måste ha förstått att det stundade möjligheter för mig som f.d. public service-medarbetare att kunna ta plats i en styrelse, något som jag både för företagets skull och min egen avstått från. Mystiskt eftersom Almqvist (möjligen vid sidan av Hjalmar Söderberg) var den förste författare som verkligen fängslade mig (sen jag väl vuxit ur Eric Linklater och *Det blåser på månen*). Och Almqvist har faktiskt inte heller blivit utkonkurrerad när bokhyllan väl vuxit.

Det var två helt olika böcker som grep mig. *Det går an* och *Drottningens juvelsmycke*, socialliberalen och revolutionären Almqvist å ena sidan och å den andra den sällsamma intrigspinnaren Almqvist. Typiskt hans mångsidighet och sammansatta personlighet och författarskap. Oskuld och arsenik om man så vill.

När jag tar fram mina många Almqvist-volymer ur bokhyllan är de rätt vällästa, pappersomslagen fransiga och understrykningarna vittnar om omläsningarna och faktiskt också intresset. I dem står mitt

namn och ibland L II 3, eller L I med exlibris från Palmgrenska Samskolan.

Upplevelsen av *Amorina* och *Drottningens juvelsmycke* förstärktes också av två scenkonstföreställningar, Dramatens oförglömliga *Drottningens juvelsmycke* 1957 och Göran Genteles uppmärksammas uppsättning av Verdis *Maskeradbalen* året efter.

Jaktslottet med en omslagsteckning av Hasse Eriksson är inköpt på rea för 12.50 på Tempo och har kostat 68.00. Ett kap måste jag tyckt. På köpet fick man en efterskrift av Bertil Romberg, inklusive tre sidor Almqvists liv och verk i summarisk översikt från 1793 till 1866. Den visar vilken enorm litterär aktivitet som ägde rum åren 1833-51. Åren 1824-32 är det bara Allmän språklära och Svensk rättstavningslära som produceras, och åren 1822-23 trycks och makuleras *Amorina*. En summarisk översikt kan vara nog så talande i sina formuleringar.

Törnrosens bok är nr 51 av Modersmåls-lärarnas förenings skrifter i urval med arbetsuppgifter och förklaringar av Helge Gullberg. Väl understruket är Gullbergs omdöme om hur *Det går an* togs emot när den kom ut. "Samtiden kom att alltför

ensidigt fästa sig vid bokens tendens och förbise dess konstnärliga förtjänster” och att Gullberg betecknar den som höjdpunkten av hans litterära skaparkraft.

I volymen *Hvad är en tourist*, utgiven 1961, har jag stuckit in en lapp mellan sidorna 74 och 75 mitt i kapitlet Den alfvarsamma sidan, en av flera skildringar från det minst sagt oroliga Paris 1840. ”Samhället kan likväl inte påräkna lugn förr än rättvisan utbreder sin inflytelse för alla dess medlemmar” skriver Almquist där, nu journalist. Jag kan inte låta bli att tänka:

NY STYRELSELEDAMOT Vanja Edwinson

Hur kan ett f d socialdemokratiskt kommunalråd hamna i styrelsen för ett litterärt sällskap? Ett kommunalråd som mest har ägnat sig åt kommunal ekonomi och miljöfrågor. Nu är det ju inte vilket litterärt sällskap som helst utan just Almqvistsällskapet. Förklaringen till att jag fått denna möjlighet att ingå i styrelsen är väl främst att Carl Jonas Love Almqvist och jag har samma hembygd dvs Upplands Väsby. När vår grannkommun Sollentuna försökte lägga beslag på vår dvs Upplands Väsby

vilken tur jag hade som fastnade för just den märklige och i mitt tycke enastående Almquist.

Försjunken i volymerna på bordet blir jag sittande betydligt längre än jag hade tänkt mig, och upptäcker att *Amorina* har undertiteln *eller Historien om de fyra*. Bara en av många upptäckter man gör när man läser om.

författare blev jag både som Väsbybo och kommunpolitiker smått irriterad. Almqvist är ju vår, uppväxt som han är på Sättra och Antuna. Den andra förklaringen hänger ihop med mitt mångåriga engagemang i folkbildningen – ABF. Nu är jag sedan ett antal år ordförande i ABF Norra Stor-Stockholm som omfattar fem kommuner däribland Upplands Väsby. När jag lämnade uppdraget som ordförande i kommunstyrelsen i Upplands Väsby fick jag tid över både till ett utökat

engagemang i ABF och i Upplands Väsby's hembygdsförening. Jag kom bl a att vara med att starta ABF Seniorakademin som är ett nätverk som erbjuder kunskap, bildning och kultur för främst personer över 55 år. Vi startade våren 2007 och redan hösten samma år fanns en föreläsning om Almqvist med på vårt program. Detta gav mersmak. Intresset för Almqvist hade väckts och våren 2008 bjöd seniorakademin in till studiecirkel om Carl Jonas Love Almqvist, hans verk och livsöde. Cirkeln följdes av en bussstur till olika Almqvistmiljöer i och runt Upplands Väsby. Vi gick även på teater och såg Drottningens juvelsmycke på Dramaten. Efter att ha letat cirkelledare gav jag upp och sa, OK jag gör det själv. Något som jag sannerligen inte ångrar. Sedan dess har vi fortsatt med en studiecirkel kring Almqvist varje termin. Bussrundturen med Olof Holm som guide har blivit en tradition som vi i maj i år arrangerar för fjärde året i följd. Intresset är stort och varje år har vi haft fler anmälda än vad som fått plats i bussen. Vi har också genomfört litterära salonger på biblioteket och hembygdsföreningen anordnar vandringar i Almqvists litterära fotspår.

Jag har lärt känna författaren Almqvist som en fascinerande gestalt som väcker känslor och förundran med sina moderna idéer, mångsidiga produktion och ett livsöde som är svårbegripligt. Jag har fångats av resenären, journalisten, pedagogen, samhällsdebattören, naturskildraren, feministen och brevskrivaren.

Jag vill att fler väsbybor ska få upp ögonen för Upplands Väsby's egen stora författare. Upplands Väsby behöver en samlande symbol för sitt kulturliv. Vem skulle passa bättre än Carl Jonas Love Almqvist? Jag och studiecirkeln har därför tagit initiativ till att bilda Love Almqvists vänner i Upplands Väsby, en liten grupp inom Almqvistsällskapet. Vi har hittills samlat ett 25-tal medlemmar.

Jag vet inte vad litteraturvetare och Almqvistkännare anser om *Sviavigamal*, men jag har vansinnigt roligt när jag läser denna dråpliga berättelse som tilldrar sig i min och Almqvists hembygd.

PROGRAM UNDER 2011

SÖNDAGEN DEN 19 JUNI KL 14

Uppvaktning vid Loves grav vid Solna kyrka. Thomas Sidenbladh talar vid graven om sin släkting, den rabulistiske biskop Almqvist. Efteråt kaffe och rabarberpaj i intilliggande S:t Martins stall.

HÅLL UTKIK!

Omkring midsommar – förmodligen på midsommarafton den 24 juli och den 1 juli – kommer Radioteatern att sända *Drottningens juvelsmycke* i repris i två avsnitt. I anslutning till det sista avsnittet den 1 juli sänds också det samtal som i Almqvistsällskapets och Radioteaterns regi spelades in den 2 maj i år, där de fyra skådespelerskorna Sif Sterner, Anita Björk, Stina Ekblad och Elin Klinga samtalade om Tintomamarollen.

SÖNDAGEN DEN 4 SEPTEMBER KL 14

Release för *Det går an* i samarbete med Wendelas vänner i Wendela Hebbes hus i Södertälje. Love – i gestalt av Måns Westfelt – tar med sig Sara Videbeck – Irene Lindh – på besök till Wendela Hebbes hus, där han presenterar den nya utgåvan av *Det går an* i samband med att Wendelas vänner delar ut sitt journalistpris för årets bästa socialreportage. Efter prisutdelningen ger skådespelarna en dramatiserat läsning ur *Det går an*.

TORSDAGEN DEN 24 NOVEMBER KL 18.30

Årsmöte. Därefter ett musikprogram med pianisten Mats Persson.

